

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ
КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУFEATURES OF THE FORMATION AND ASSESSMENT
OF THE COMPETITIVE ADVANTAGES OF THE REGIONAL ECONOMY

В сучасній вітчизняній економічній науці особлива увага приділяється проблематиці забезпечення бажаного рівня конкурентоспроможності економіки регіону на основі формування та ефективного використання конкурентних переваг. В статті досліджено основні аспекти формування та оцінювання конкурентних переваг економіки регіону. Автором обґрунтовано взаємозв'язок між конкурентними ресурсами та конкурентними перевагами економіки регіону. Досліджено найбільш поширену систему класифікації чинників формування конкурентних переваг економіки регіону, оскільки єдиної загальноприйнятої системи на сьогоднішній день не існує. Визначено роль інструментів державного регулювання у процесах формування конкурентних переваг економіки регіону. Особлива увага приділяється оцінюванню конкурентних переваг економіки регіону. У процесі формування конкурентоспроможної економіки регіону важлива роль відводиться саме оцінюванню конкурентних переваг.

Ключові слова: конкурентні переваги економіки регіону, конкурентоспроможність економіки регіону, конкурентні ресурси, первинні конкурентні переваги, вторинні конкурентні переваги.

In recent years, there has been a tendency to strengthen the role of regions in competitive relations. Regions act as participants in competitive relations both within the country and abroad. Competitive advantages are those factors used in the economic activity of the region, which leads to a certain positive result and the formation of the desired level of competitiveness. In modern domestic economic science, special attention is paid to the problem of ensuring the desired level of competitiveness of the regional economy based on the formation and effective use of competitive advantages. The purpose of the scientific research is to determine the features of the processes of formation and evaluation of competitive advantages of the Transcarpathian region, to determine the role of competitive advantages of primary and secondary origin. The article examines the main aspects of the formation and evaluation of competitive advantages of the region's economy. The basis of the process of formation of competitive advantages of the regional economy is the identification of sources of competitive advantages. Such sources are the competitive resources that the region possesses and that can be used for competitive struggle. The author substantiates the relationship between competitive resources and competitive advantages of the regional economy. The most common system of classification of factors of formation of competitive advantages of the region's economy has been studied, since there is no single generally accepted system to date. The role of state regulation tools in the processes of formation of competitive advantages of the regional economy is defined. Special attention is paid to evaluating the competitive advantages of the region's economy. In the process of forming a competitive economy of the region, a special role is assigned to the evaluation of competitive advantages. The author investigated the relationship between primary and secondary competitive advantages and the peculiarities of their formation. Parameters of evaluation of primary advantages are defined. An evaluation of the competitive advantages of the Transcarpathian region was carried out. The competitive advantages of the region's economy are the basis for effective economic activity as a result of internal transformation processes. Assessing the competitive advantages of the regional economy provides an opportunity to form sustainable competitive advantages and is the basis of decision-making regarding the formation of a competitive economy at the regional level.

Key words: competitive advantages of the regional economy, competitiveness of the regional economy, competitive resources, primary competitive advantages, secondary competitive advantages.

УДК 332.1-043.83-047.44

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.2-22>

Паулик А.Я.¹

аспірант,

Мукачівський державний університет

Paulyk Alla

Graduate Student,

Mukachevo State University

Постановка проблеми. В останні роки спостерігається тенденція до посилення ролі регіонів у конкурентних відносинах. Регіони виступають учасниками конкурентних відносин як всередині країни так і за її межами. Конкурентним вважається той регіон, який здатен забезпечити високий рівень життя населення. Особлива роль в питаннях формування конкурентоспроможних регіонів відводиться конкурентним перевагам. Конкурентні переваги це ті фактори, що використовуються в економічній діяльності регіону призводить до отримання певного позитивного результату та формуванню бажаного рівня конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема забезпечення високого рівня конкурентоспроможності економіки регіону є предметом дослідження вітчизняних науковців протягом багатьох років. Процеси формування конкурентних переваг в своїх працях досліджували Романко О.П., Іванов Ю.Б., Білик Р.Р., Яремко Л.А., Андреева Г.П. Зокрема, Білик Р.Р. досліджував чинники формування конкурентних переваг економіки регіону. Андреева Г.П. досліджувала вплив конкурентного поля та інструментів державного регулювання на формування конкурентних переваг економіки регіону. Проте проблематика формування та оцінювання конкурентних переваг економіки

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0120-4529>

регіону є актуальною та потребує додаткового вивчення та дослідження.

Постановка завдання. Визначити особливості процесів формування та оцінювання конкурентних переваг Закарпатської області, визначити роль конкурентних переваг первинного та вторинного походження.

Виклад основного матеріалу. Конкурентні переваги відіграють основну роль у формуванні конкурентоспроможності економіки регіону. Існує причинно-наслідковий зв'язок між конкурентними перевагами та конкурентоспроможністю. Конкурентні переваги, в найбільш загальному вигляді, розглядаються як ресурси та властивості певного суб'єкта, використання яких робить його більш конкурентоспроможним в порівнянні з іншими.

М. Портер в своїх працях зазначає, що конкурентні переваги це певна сукупність факторів, які визначають успіх або неуспіх в конкуренції, продуктивність використання ресурсів, а також як результат виявлення та використання унікальних, відмінних від конкурентів, способів конкуренції, які можуть зберігатися деякий час [1].

Основою процесу формування конкурентних переваг економіки регіону є виявлення джерел конкурентних переваг. Такими джерелами є конкурентні ресурси, якими володіє регіон та які можуть бути використані для ведення конкурентної боротьби.

Основними джерелами конкурентних переваг економіки регіону є наявні ресурси: природні та успадковані (первинні та вторинні). До них можна віднести корисні копалини, природні ресурси та природні умови, наявний капітал, географічне

положення, наявний людський капітал. Всі інші конкурентні переваги економіки регіону є результатом взаємодії учасників економічних відносин [2]. Економіка регіону для забезпечення конкурентоспроможності залучає певні конкурентні переваги. Існує досить розширена система класифікації конкурентних переваг економіки регіону, але в першу чергу, вони поділяються за джерелом виникнення. Таким чином за ознакою джерелом виникнення їх поділяють на первинні (базові, природні) та вторинні (штучні або набуті). Первинні конкурентні переваги економіки регіону формуються за рахунок природних, географічних факторів.

На сьогоднішній день значного поширення набула класифікація чинників формування конкурентних переваг економіки регіону запропонована Р.Р. Біликом [3].

Конкурентним перевагам та чинникам, що їх формують притаманні такі основні ознаки:

- відносність, тобто виявлення конкурентної переваги лише в процесі порівняння з іншими учасниками конкурентних відносин на відповідному рівні;
- динамічність, тобто можливість їх зміни залежно від факторів впливу;
- адаптивність, яка полягає у необхідності швидкого пристосування до умов в яких функціонує економіка регіону;
- стійкість, що розглядається як здатність конкурентної переваги зберігатися протягом певного періоду часу;
- ефективність (перевищення результату над витратами на формування а реалізацію конкурентної переваги) [4].

Рис. 1. Класифікація чинників, що впливають на формування конкурентних переваг регіонів

Джерело: [3]

На думку Андрєєвої Г.П. формування конкурентних переваг здійснюється в рамках конкурентного поля економіки регіону, що утворюється під впливом взаємодії суб'єктів конкурентної боротьби з елементами зовнішнього середовища. На конкурентне поле в межах якого функціонують суб'єкти регіональної економіки здійснюють вплив виробничі можливості та обмеження, до яких відносять: забезпеченість ресурсами та засобами виробництва; стан та рівень розвитку виробничої інфраструктури; попит. Іншим інструментом впливу на конкурентне поле є поведінкові стимули та обмеження: діяльність соціально-економічних інститутів; вплив органів влади; діяльність та вплив інститутів конкуренції [5].

В процесі формування конкурентних переваг економіки регіону слід звернути увагу на ефекти які отримує економіка регіону в результаті взаємодії її суб'єктів.

До економічних ефектів взаємодії суб'єктів регіональної економіки віднесемо: формування нових та удосконалення існуючих виробничих зв'язків; збільшення дохідної частини бюджету; розбудова виробничої інфраструктури.

Соціальні ефекти проявляються через: підвищення рівня життя населення; збільшення кількості робочих місць; підвищення платоспроможності населення; підвищення рівня освіченості населення.

До екологічних ефектів можна віднести: підвищення відповідальності за порушення норм екологічного законодавства; формування екологічної грамотності у населення; збільшення витрат на охорону навколишнього середовища.

Особлива роль у формуванні конкурентних переваг економіки регіону належить державі та інструментарію, що використовується при цьому. Вплив на формування конкурентних переваг економіки регіону здійснюється інструментами державного регулювання економіки, через адміністративні, економічні, правові та пропагандистські методи. Регулятивний вплив держави спрямований на учасників економічних відносин на

рівні регіону з метою забезпечення бажаного рівня конкурентоспроможності економіки регіону через забезпечення макроекономічних показників, реалізацію цілей регіонального розвитку, формування здорової та освіченої нації.

Конкурентні переваги економіки регіону виступають основою для ведення ефективної господарської діяльності в результаті здійснення внутрішніх трансформаційних процесів.

Конкурентні переваги які є в розпорядженні економіки регіону, за критерієм походження, поділяються на дві групи:

1. Природні (первинні, базові) конкурентні переваги.
2. Набуті (вторинні, успадковані) конкурентні переваги.

Природні конкурентні переваги формуються під впливом історичних та природних процесів, тобто це економіко-географічне положення регіону, природні ресурси та природні умови, а також людські ресурси. Вторинні або успадковані конкурентні переваги формуються в результаті ефективного використання первинних переваг.

В процесі оцінювання природних конкурентних переваг особливе значення відводиться наступним параметрам:

- економіко-географічне положення (площа та особливості географічного розміщення, особливості ландшафту, наявність зовнішніх кордонів, обласні з якими межує регіон);
- кліматичні умови: клімат, температурний режим, кількість опадів;
- природні ресурси: викопні ресурси, земельні ресурси, водні ресурси, лісові ресурси.

Набуті конкурентні переваги формуються в результаті залучення природних в економічні процеси. Оцінювання набутих конкурентних переваг здійснюється в наступних напрямках:

1. Галузева структура економіки регіону. Економіка області представлена майже всіма видами виробництв. Основним показником, що характеризує рівень розвитку економіки регіону є валовий регіональний продукт (ВРП). Даний

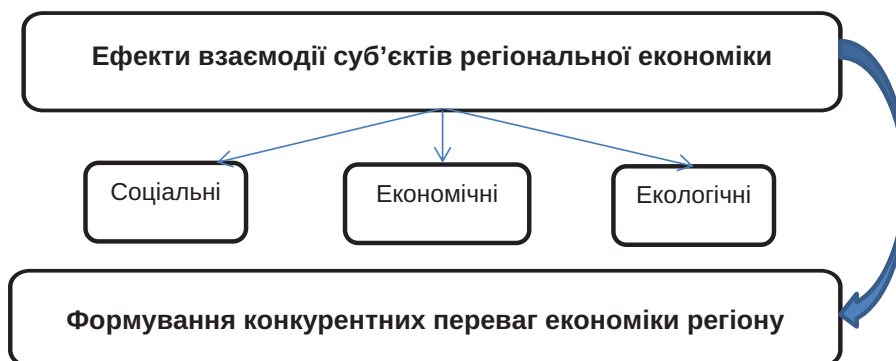

Рис. 2. Ефекти у формуванні конкурентних переваг економіки регіону

Джерело: [5]

показник у 2020 році становив 62022 млн.грн, що складає 1,46% від загальнодержавного показника. Середній показник за останні 5 років становить 1,452% [6]. Галузева структура економіки Закарпатської області представлена наступними галузями: промисловість (харчова, лісова та деревообробна, хімічна, легка, машинобудування); будівництво; сільське господарство; туризм та рекреація; торгівля; транспорт та зв'язок; охорона здоров'я; освіта, наука, культура та управління; житлово-комунальне господарство та побутове обслуговування населення.

2. Розвиток інфраструктури. Транспортну інфраструктуру на Закарпатті формують авто-транспортні шляхи, залізничні колії, аеропорт та трубопровід. Протяжність залізничних колій становить 604 км, трубопроводів – 1896 км [7, с. 22]. Авіатранспортна інфраструктура представлена міжнародним летовищем м. Ужгород. Протяжність мережі автомобільних доріг загального користування області становить 3351,1 км [8]. Інфраструктура економіки регіону також представлена мережею пунктів пропуску на кордонах. На українському кордоні в межах Закарпатської області діє 19 пунктів переходу, у тому числі: 10 автомобільних пунктів пропуску («Ужгород», «Малий Березний», «Тиса», «Дружба», «Дзвінкове», «Косино», «Лужанка», «Вилок», «Дяково», «Солотвино»); 7 залізничних пунктів пропуску («Страж», «Павлово», «Чоп – пасажирська станція», «Саловка», «Ділове», «Дяково», «Тересва»); 2 пішохідні пункти пропуску («Хижа», «Селменці»); 1 повітряний пункт пропуску («Ужгород-аеропорт»).

3. Трудоресурсні переваги економіки регіону. Станом на 01.01.2021 року чисельність населення області становила 1250129 осіб. Рівень безробіття серед працездатного населення у 2018 році становив 10,3%, у 2018 – 9,4%, у 2020 році даний показник зріс до 11% [9].

4. Інноваційні та науково-технічні переваги. Основним показником, що характеризує інноваційні переваги є витрати на здійснення інноваційної та науково-технічної діяльності. Найбільшу питому вагу займають витрати на здійснення прикладних досліджень. У 2018 році даний показник становив 40,1% (30116,9 тис. грн.), в 2019 році – 44,2% (34339,9 тис. грн.) та 38,6% (32783,8) – у 2020 році. Сума витрат на виконання фундаментальних досліджень становила 19306,8 тис. грн. (25,7 %) у 2018 році та 21321,3 (27,4%) – 2019 рік.

5. Інвестиційні переваги. Інвестиційні переваги економіки регіону відіграють одну з провідних ролей у формуванні її конкурентоспроможності. У Закарпатську область залучено 269,6 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій. Обсяг прямих інвестицій у розрахунку на одну особу становив 216,0 дол. США. Лідерами за обсягом залучених інвестицій є промисловість (81,5%); операції з

нерухомим майном – 7,8%; транспорт, кур'єрська діяльність – 2,8%; оптова та роздрібна торгівля – 2,8%; тимчасове розміщення та послуги громадського харчування – 2% [10].

Результати оцінювання конкурентних переваг економіки регіону лягають в основу прийняття відповідних управлінських рішень, щодо забезпечення бажаного рівня конкурентоспроможності.

Висновки. Основою формування конкурентоспроможної економіки регіону є її конкурентні переваги. Виокремлення основних чинників формування конкурентних переваг економіки регіону набуває особливого значення в умовах посилення конкурентної боротьби на різних рівнях та зростання ролі регіонів. Оцінювання конкурентних переваг економіки регіону дає можливість сформулювати стійкі конкурентні переваги та лежить в основі прийняття рішень щодо формування конкурентної економіки на регіональному рівні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Портер М. Стратегія конкуренції. Москва : Альпіна бізнес букс, 2005. 715 с
2. Яремко Л.А. Глобальна конкурентоспроможність регіону: джерела конкурентних переваг. *Регіональна економіка*. 2009. №1. С. 51-58
3. Васильців Т., Білик Р. Теоретико-прикладні засади конкурентних переваг регіонів та їх впливу на економічну безпеку України. *Економічний дискурс Міжнародний науковий журнал*. 2016. Випуск 4. С. 100–110.
4. Іванов Ю.Б., Орлов П.А., Іванова О.Ю. Конкурентні переваги підприємства: оцінка, формування та розвиток. Монографія. Харків : Інжек. 2008. 352 с.
5. Андрєєва Г. П. Механізм формування конкурентних переваг комплексів національної економіки. *Ефективна економіка*. 2015. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4422>.
6. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/vvp/kvartal_new/vrp/arh_vrp_u.html.
7. Міністерство фінансів України: офіційний сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp>.
8. Закарпатська обласна державна адміністрація. URL: <https://oda.carpathia.gov.ua/storinka/dorozhnyegospodarstvo>.
9. Головне управління статистики в Закарпатській обл. URL: http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/pracja/2020/osn_pokaz_2000-2019.pdf.
10. Закарпатська обласна військова адміністрація. URL: <https://carpathia.gov.ua/diyalnist/zovnishnoekonomichna-diyalnist-ta-investicii/investiciyi>.

REFERENCES:

1. Porter M. (2005) *Stratehiya konkurentsyy* [Competitive strategy]. Moskva: Alpyna byznes buks, 715 p.
2. Iaremko L.A. (2009) *Hlobalna konkurentospro-mozhnist rehionu: dzherela konkurentnykh perevah* [Global competitiveness of the region: sources of com-

petitive advantages Regional economy]. *Rehionalna ekonomika*, no. 1, pp. 51–58.

3. Vasyltsiv T., Bilyk R. (2016) Teoretyko-prykladni zasady konkurentnykh perevah rehioniv ta yikh vplyvu na ekonomichnu bezpeku Ukrainy [Theoretical and applied principles of competitive advantages of regions and their influence on the economic security of Ukraine] *Ekonomichnyi dyskurs Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal*, no. 4, pp. 100–110.

4. Ivanov Yu.B., Orlov P.A., Ivanova O.Iu. (2008) Konkurentni perevahy pidpriemstva: otsinka, formuvannia ta rozvytok [Competitive advantages of the enterprise: assessment, formation and development]. Kharkov: Inzhnek, 352 p.

5. Andrieieva H.P. (2015) Mekhanizm formuvannia konkurentnykh perevah kompleksiv natsionalnoi ekonomiky [The mechanism of formation of competitive advantages of complexes of the national economy] *Efektyvna ekonomika*, no 10. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4422>.

6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/vvp/kvartal_new/vrp/arh_vrp_u.html.

7. Ministerstvo finansiv Ukrainy: oficijnyj sait [Ministry of Finance of Ukraine: official website]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp>.

8. Zakarpatsjka oblasna derzhavna administracija [Transcarpathian Regional State Administration]. Available at: <https://oda.carpathia.gov.ua/storinka/dorozhnye-gospodarstvo>.

9. Holovne upravlinnia statystyky v Zakarpatskii obl. [Main Department of Statistics in the Transcarpathian Region]. Available at: http://www.uz.ukrstat.gov.ua/stat-info/pracja/2020/osn_pokaz_2000-2019.pdf.

10. Zakarpatsjka oblasna vijsjkova administracija [Transcarpathian Regional Military Administration]. Available at: <https://carpathia.gov.ua/diyalnist/zovnishnoekonomichna-diyalnist-ta-investicii/investiciyi>.